

EN UTVECKLINGSARTIKEL PUBLICERAD
FÖR PEDAGOG STOCKHOLM

TALA ÄR SILVER DELA ÄR GULD

HUR ETT FORMATIVT ARBETSSÄTT
KAN LÄGGA GRUNDEN FÖR EN MER LIKVÄRDIG
BEDÖMNING AV DEN MUNTliga FÖRMÅGAN

Författare: Marie Bergman
E-post: marie.bergman@stockholm.se
Skola: Mälarhöjdens skola
Granskad av: Pernilla Lundgren
Artikelnummer: 17

**PEDAGOG
STOCKHOLM**

Denna artikel är publicerad på Pedagog Stockholm

Vill du också skriva en utvecklingsartikel och bli publicerad på Pedagog Stockholm?

Mejla: forskningsinfo@stockholm.se

För mer information om publikation av utvecklingsartiklar se:

www.pedagogstockholm.se/fou

Åsikter och tolkningar som kommer till uttryck i denna artikel är författarens och reflekterar inte nödvändigtvis utbildningsförvaltningen i Stockholms stads åsikter.

SAMMANFATTNING

Är det möjligt att bedöma den muntliga förmågan mer likvärdigt? Det är en av huvudfrågorna jag ställde mig för att komma fram till vad mitt utvecklingsarbete skulle handla om. Kan ett formativt arbetssätt vara den möjliga vägen var en annan.

Jag har under ett år deltagit i en cirkel i utbildningsförvaltningens regi som fick mig att börja fundera på att konkretisera mina idéer kring betyg och bedömning. Med stöd från gruppen och litteratur prövade jag idéer i praktiken, i klassrummet. Jag ville göra en film med olika boksamtal dramatiserade på olika betygsnivåer som skulle användas som underlag för diskussioner om elevers prestationer. Filmen skulle kunna göra det möjligt att bedöma den muntliga förmågan mer likvärdigt.

Jag använde mina två niondeklassare som jag undervisade för tillfället. Det var en utmaning rent didaktiskt men vi gjorde en film tillsammans som innehåller boksamtal på olika kunskapsnivåer från F-A. Varje grupp, som representerade ett visst betyg, genomförde ett tolkningsarbete av kunskapskraven i Lgr 11 för att hitta de kvaliteter som ett samtal ska innehålla. Resultaten av de dramatiserade boksamtalen blev representativa för respektive betygsnivå och de fick kunskap om begreppens innebörd på de olika kunskapsnivåerna men framför allt visade eleverna att de kunde använda sig av kunskaperna i praktiken. Jag lyckades skapa ett användbart material för lärare men jag la också grunden till hur man skulle kunna arbeta formativt med elever för att de i större utsträckning ska kunna förstå de nya kunskapsnivåerna.

BAKGRUND

Under ledning av professor Astrid Pettersson träffade jag under en tid en grupp lärare för att diskutera och dela tankar och funderingar kring betyg och bedömning. Det var ett projekt, BfLU (Bedömning av kunskap för lärande och undervisning), i regi av utbildningsförvaltningen i Stockholm som hade för avsikt att lärare skulle pröva nya arbetssätt runt bedömning och reflektera över dessa tillsammans med andra lärare. Det var dessutom en möjlighet att sätta sig in mer i den nya läroplanen, Lgr 11. I gruppen fick vi vägledning med våra tankar och frågor och jag fick möjlighet att pröva idéer i praktiken.

Som teoretisk grund i BfLU-cirkeln använde vi i gruppen oss av: Bedömning för lärande (Lundahl, 2010) och Lärande bedömning (Jönsson, 2010) som inspirerade mig i mitt arbete och i det försök jag gjorde.

Genom deltagande i gruppen och att ha fått dela varandras erfarenheter och farhågor blev det ännu tydligare för mig hur viktigt det är med en diskussion och ett tolkningsarbete kring de frågor och funderingar som dyker upp i mitt arbete som lärare, men också kring olika begrepp i våra styrdokument samt att avsätta tid för allt detta.

Jag ville genomföra ett diskussions- och tolkningsarbete för att förtydliga kunskapskraven för oss lärare och för eleverna. På vår skola hade vi redan påbörjat ett bedömningsarbete av den skriftliga förmågan, där ämneslärare träffas för att läsa och diskutera kvalitetsnivåer i elevers skriftliga texter. Därför hamnade utmaningen hamnade till sist på den muntliga förmågan som är mer problematisk än den skriftliga, att bedöma. Jag ville bygga på idén om hur man skulle kunna hitta ett sätt att tydliggöra värdeorden i kunskapskraven, vad menas till exempel med att en elev *"...kan föra enkla och till viss del underbyggda resonemang..."* (Lgr 11, s.238) och var går gränsen för att resonemangen istället blir *"...utvecklande och relativt väl underbyggda..."* (Lgr 11, s.238).

Elevernas muntliga förmåga bedöms hela tiden, i flera olika moment och situationer i klassrummet. Jag som lärare följer elevernas process och värderar vilken kvalitetsnivå den befinner sig på och vad de ska göra för att komma vidare till nästa. Jag är ensam i min tolkning och bedömning, utan andra lärares närvaro, därför är den muntliga förmågan, enligt min upplevelse, svårare att bedöma likvärdigt.

Idén om att göra en film av samtal på olika betygsnivåer växte fram. Då skulle vi lärare kunna använda oss av den filmen, en "filmmatris" (i det här fallet, en samling filmer som visar olika samtalskvaliteter motsvarande betygen F-A) som utgångspunkt för diskussioner om bedömning av den muntliga förmågan. En bedömningsmatris, särskilt tillsammans med elevexempel, kan vara ett bra verktyg i ett formativt arbetssätt (Jönsson, 2010), eftersom den tydliggör olika kvaliteter inom ett arbetsområde och skapar bättre förståelse och klarhet för eleverna och lärare om vilken kvalitetsnivå de befinner sig på och vad som krävs för att komma till nästa.

Koppling till läroplanen

Under syftetexten i svenska i Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshem (2011) står det:

"Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt tal- och skriftspråk så att de får tilltro till sin språkförmåga och kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften. Det innebär att eleverna genom undervisningen ska ges möjlighet att utveckla språket för att tänka, kommunicera och lära".

Dessutom finns ett övergripande mål att varje elev *"utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat och ställa egen och andras bedömning i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna"* (Lgr 11).

De delar av kunskapskraven för åk 9 som är aktuella är (Lgr11, kunskapskrav för ämnet svenska åk 9):

Kunskapskrav för E åk 9	Kunskapskrav för C åk 9	Kunskapskrav för A åk 9
<p>Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med enkla och till viss del underbyggda argument på ett sätt som till viss del för samtalen och diskussionerna framåt. Dessutom kan eleven förbereda och genomföra enkla muntliga redogörelser med i huvudsak fungerande struktur och innehåll och viss anpassning till syfte, mottagare och sammanhang. Eleven kan föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om ...</p>	<p>Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med utvecklade och relativt väl underbyggda argument på ett sätt som för samtalen och diskussionerna framåt. Dessutom kan eleven förbereda och genomföra utvecklade muntliga redogörelser med relativt väl fungerande struktur och innehåll och relativt god anpassning till syfte, mottagare och sammanhang. Eleven kan föra utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om ...</p>	<p>Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med välutvecklade och väl underbyggda argument på ett sätt som för samtalen och diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem. Dessutom kan eleven förbereda och genomföra välutvecklade muntliga redogörelser med väl fungerande struktur och innehåll och god anpassning till syfte, mottagare och sammanhang. Eleven kan föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om ...</p>

Etisk avvägning

Eleverna genomförde samtalen på filmen i relation till Lgr 11, men samtidigt skulle deras prestationer ingå som underlag för betygsättning i relation Lpo 94, vilket betyder att arbetet behövde planeras och genomföras på två olika nivåer. Min ambition var att eleverna inte på något sätt skulle förlora på detta.

Syfte

Svårigheten kring att bedöma den muntliga förmågan fick mig att bestämma mig för att det var just det jag tänkte koncentrera mig på. Jag ville, tillsammans med mina elever, utveckla ett material som kan användas som stöd för diskussioner runt bedömning. Jag ville inte bara att det skulle bli en produkt för lärare att använda som diskussionsunderlag för bedömning, utan jag ville också hitta ett sätt där eleverna, på samma sätt som lärarna, kunde vara med i processen för en ökad förståelse av vad ett boksamtal skulle kunna innehålla och hur det skulle kunna genomföras för att uppnå en viss kunskapsnivå. En vision om att både elever och lärare skulle öka sin förståelse kring bedömning av kunskapsnivåerna genom aktiva diskussioner.

Min förhoppning var även att dessa diskussioner om kvalitet av den muntliga förmågan, i det här fallet boksamtal, skulle sedan kunna leda till en mer likvärdig bedömning av elevernas prestationer genom att vi får en lokal standard att förhålla oss till.

GENOMFÖRANDE

Jag satte igång med två av mina klasser i år 9, i ämnet svenska. Jag började med att presentera min idé för de båda klasserna och att det skulle handla om ett arbete om bedömning av den muntliga förmågan. Efter ett positivt mottagande började vi samtala om vad som kännetecknar ett bra samtal och vad som man bör tänka på för att få kvalitet i ett samtal. De nämnde kvaliteter som att lyssna, föra samtalet vidare, ställa följdfrågor, formulera och bemöta argument, ställa frågor och se till att alla i gruppen är delaktiga samt vara närvarande och engagerad.

Genom lottning fick eleverna i varje klass en tillhörighet i en grupp som representerade ett betygssteg, från F-A. Eleverna läste en bok som utgångspunkt för samtalet, vilket också höjde kvaliteten ytterligare på arbetet. Varje grupp valde sin egen bok.

Jag lät dem arbeta fram ett material, i form av ett boksamtalsmanus, som de senare skulle följa för att ha boksamtal på olika kunskapsnivåer från F-A.

Jag filmade sedan de olika gruppernas samtal och satte ihop dem till en film, med exempel på samtal som representerar olika betygssteg. Om du som elev i detta fall vill veta på vilken nivå din grupp befinner sig betygsmässigt i sitt samtal, kan du jämföra dig med matrisens exempel för en ökad förståelse av olika kunskapsnivåer.

RESULTAT OCH DISKUSSION

Den stora utmaningen för eleverna blev att omsätta tolkningen av kunskapskraven, i muntlig förmåga, till ett boksamtal på rätt betygsnivå, med bra intressanta frågeställningar utifrån boken de hade läst. Ett didaktiskt val jag gjorde var att uppmana eleverna att skriva ett manus på samtalet de skulle spela, och följa det vid

genomförandet för att alla skulle få en chans att samtala på den tilltänkta betygsnivån för respektive grupp. Alla elevers kunnande befann sig inte på den kunskapsnivå som gruppen skulle representera och jag tänkte att det kunna ge ökade möjligheter till lärande för alla i gruppen. Manuset hjälpte eleverna att hålla rätt nivå på samtalet, men en del, främst högpresterande elever, tyckte det var svårt och ville hellre improvisera vilket de också gjorde till viss del när de skulle spela upp samtalet. Vi använde 2-3 lektioner till att filma.

Efter filmningen fick grupperna byta manus med varandra. Detta var en direkt följd av en fråga från en lärare som deltog i projektet som jag deltog i parallellt med arbetet i klasserna:

– Tycker inte eleverna att det är orättvist med fördelningen av grupper med tanke på kunskapsnivåerna? De som hamnade i gruppen för A får ju chansen att träna den muntliga förmågan på en högre nivå än de som fick till exempel E.

Jag tog med mig frågan tillbaka till eleverna som svarade att de var mycket medvetna om att jag inte skulle bedöma efter vilken grupp de hade hamnat i utan kvaliteten på de samtal som fördes inom gruppen. De ville däremot pröva att samtala efter manus på en annan nivå för att känna på skillnaden. Därmed tillkom momentet med att byta manus med varandra.

De fick läsa in sig på nya manus och varje grupp fick då ett nytt samtal på ett nytt kunskapskrav att spela upp. Vid uppföljningen, då de bytte manus med varandra, visade båda klasserna att de kunde hitta rätt nivå på samtalen och att de kunde föra diskussioner på en mycket avancerad nivå för att hitta rätt betyg på samtalen. De använde sig av begrepp som står i kunskapsnivåerna för att uttrycka sig om och diskutera sig fram till rätt kunskapsnivå.

Vid redovisningen, fick de inte reda på varandras nya samtalsnivåer (A-F), vilket utmynnade i att efter varje nytt uppspelat samtal fick de andra grupperna gissa på vilken nivå samtalet befann sig på. För mig var det ett avgörande moment där de

kunde visa om de kunde omsätta det de lärt sig och använda det i ett annat sammanhang. Med andra ord, hade de fått en ökad kunskap? Och visst hade de fått det. Jag blev stum av beundran när eleverna med precision gissade rätt på vartenda samtal och deras motiveringar till varför.

Ett tydligt resultat jag såg var att alla elever höjde sin kvalitetsnivå i muntlig förmåga jämfört med resultat som samma elever tidigare har kunnat visa. Det som gjorde mig mest glad var att den lägsta nivån höjdes och det tror jag beror på att alla var tvungna att engagera sig i uppgiften vilket ger ökad kunskap, som i sin tur ger säkerhet och styrka att uttrycka sig. En viktig del som jag ser det var också att alla hjälptes åt att skriva manuset. Alla fick då möjligheten att samtala på den betygsnivå som gruppen skulle anpassa sig till.

Det visade sig också att genom det arbete eleverna genomförde fick jag så mycket mer än en filmmatris, jag fick didaktiska verktyg som jag kan använda med fler elever för att tydliggöra kunskapskraven och de olika kvaliteterna i ett samtal. Jag fick också se elever utvecklas och kvalitetsmässigt höja sin förmåga att uttrycka sig muntligt i klassrummet. Många av eleverna framförde i utvärderingen att det här arbetet var det bästa och mest utvecklande de hade gjort, vilket medför stor glädje till ett lärarhjärta men också en indikation på att jag är på rätt väg.

Att genomföra ett arbetssätt som jag aldrig provat förut skapar en viss osäkerhet. Jag arbetade med mig själv för att känna tillit till processen, släppa kontrollen och förlita mig på min övertygelse om att eleverna faktiskt skulle lyckas med att förstå, och omsätta förståelsen i praktiken. Det blev en bonus för mig när jag förstod att eleverna, genom att få stöd att sätta sig in i och tolka kunskapskraven på respektive betygsnivå, blev så väl medvetna om hur de skulle samtala för att nå önskat resultat och betyg.

Själva filmmatrisen, kunskapskraven i svenska med tillhörande elevexempel, kan användas på skolan för kollegiala samtal om elevers muntliga förmåga. På min skola

använde vi svensklärare filmen för att diskutera oss fram till om vi tyckte att elevernas tolkningar på kunskapsnivåerna stämde med våra. Vi använde filmen som diskussionsunderlag för bedömning vilket var mitt syfte från början, och det visade sig att vi fick igång diskussioner om undervisning och bedömning på vår skola, vilket känns viktigt.

”Skolans uppdrag att främja lärande förutsätter en aktiv diskussion i den enskilda skolan om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap i dag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. Olika aspekter på kunskap och lärande är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion.” (Lgr11, s. 8)

REFERENSER

Jönsson, A. (2010). *Lärande Bedömning*. Gleerups Utbildning AB.

Lundahl, C. (2010). *Bedömning för lärande*. Norstedts.

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*.